

РЕАЛІЗАЦІЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ МОЛОДІ В ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

У публікації висвітлено особливості реалізації неформальної екологічної освіти молоді, яка здійснюється через діяльність громадських екологічних організацій та характеризується зростанням активності, взаємодією з освітніми закладами, тісною співпрацею із природоохоронними організаціями, орієнтацією на розв'язання регіональних і глобальних екологічних проблем. Запропоновано схему реалізації неформальної екологічної освіти молоді в діяльності громадських організацій через спільну практику із закладами освіти в екологізації культурно-освітнього простору, організації екологічного волонтерства, просвітництва, туризму, що спонукатиме молодих людей до еколого-орієнтованої діяльності. Наведено досвід роботи громадської організації «Кременецька екологічна ліга» в реалізації таких освітніх заходів, як: художня екомайстерня, екологічна фотوماйстерня, тренінг «Екологічна освіта громадськості» та навчальний курс «Комп'ютерна грамотність».

Ключові слова: неформальна екологічна освіта, громадські організації, екологізація культурно-освітнього простору, екологічна волонтерська діяльність, екологічне просвітництво, екологічний туризм, еколого-орієнтована діяльність.

REALIZATION OF THE NON-FORMAL YOUTH ECOLOGICAL EDUCATION IN THE FUNCTIONING OF PUBLIC ORGANIZATIONS

The article highlights the peculiarities of the realization of non-formal youth ecological education which is performed through the functioning of public environmental organizations and is characterized by increasing interest, interaction with educational institutions, close cooperation with environmental organizations, orientation towards the resolution of regional and global environmental problems.

The scheme of realization of non-formal youth ecological education in the functioning of public environmental organizations through the mutual practice with educational institutions in ecologization of cultural and educational space, organization of environmental volunteerism, education, tourism, which will encourage young people to ecologically oriented activities, is presented in the given paper.

The experience of public organization «Kremenets Ecological League» in the implementation of such educational activities is described in the article in particular art eco-workshop, ecological photo-workshop, training «Ecological education of the public» and the course «Computer literacy».

Key words: non-formal ecological education, public organizations, ecologization of cultural and educational space, ecological volunteer activity, ecological education, ecological tourism, ecologically-oriented activity.

Стан екологічної ситуації в містах України залежить від рівня екологічної освіти та культури жителів певних регіонів [7]. Крім формальної екологічної освіти, яка реалізується навчальними закладами, значну роль у формуванні

екологічно стабільного суспільства відіграє неформальна освіта, яка здійснюється через засоби масової інформації, громадські екологічні об'єднання або партії тощо.

У реалізації національної екологічної політики України (період до 2020 року) важлива увага приділяється підтримці неурядових організацій, які мають сприяти активізації екологічного руху в державі, поширенню міжнародних зв'язків для спільного розв'язання проблем довкілля, обміну інформацією, знаннями, досвідом і формуванню свідомого громадянського суспільства на засадах сталого розвитку [4].

Одним із ефективних напрямів екологічного виховання молоді є діяльність регіональних громадських організацій шляхом створення динамічних виховних систем, що дозволять удосконалити використання традиційних виховних методик формування екологічної культури.

Низка науковців у своїх працях звертають увагу на проблему неформальної екологічної освіти і виховання молоді через діяльність ботанічних садів (О. Дунаєвська, О. Козловський, І. Мостов'як, В. Шлапак), національних природних парків (О. Волохова, Т. Радченко, К. Стражир, І. Рощобак) та засобів масової комунікації (Н. Філяніна, К. Іванова). Питання формування екологічної культури особистості за допомогою діяльності громадських організацій і скаутських рухів частково висвітлені в роботах І. Алмашій, С. Левків, Євдокимова Т. та ін.

Метою статті є розкриття особливостей діяльності регіональних громадських екоорганізацій у реалізації неформальної екологічної освіти молоді.

Ставлення людини до довкілля розглядають як трьохкомпонентну структуру, що складається з емоційного, пізнавального та поведінкового елементів. Формування та гармонійне поєднання цих компонентів у різних вікових і соціальних груп є одним із найважливіших завдань екологічного виховання.

Екопсихологи вказують, що процес становлення екологічної свідомості у старшому підлітковому віці є найбільш складним, оскільки потребує, в основному, нейтралізуючих і коригуючих дій зі сторони педагогів і психологів. Цей віковий період характеризується домінуванням об'єктивного уявлення про світ природи, а прагматизм сягає максимуму щодо ставлення до довкілля. У юнацькому віці переважно виражене естетичне сприймання навколишнього середовища, ставлення до якого має об'єктивний характер, що сприяє пошуку гармонії у світі й усвідомленню власного місця в ньому. Естетичний напрямок практичної взаємодії з довкіллям здійснюється та виражається здебільшого у малюнках, віршах, фотографіях, музиці. Особливості процесу формування екологічної свідомості зумовлюють спрямування педагогічних зусиль на допомогу юнакам в опануванні естетичних технологій взаємодії особистості із природою [6].

Еколого-орієнтована діяльність реалізується:

– як природоохоронна діяльність, активізація якої повинна сприяти поліпшенню навколишнього природного трансформованого (антропогенного) середовища, включаючи участь у пропаганді сучасних ідей охорони природи;

– як діяльність пізнавально-практична, спрямована на спілкування з природою, в результаті якої відбувається формування пізнавальних, практичних і творчих умінь екологічного характеру; розвиваються волеволі якості учнів; виникає прагнення до пізнання природного світу в єдності з морально-естетичними

переживаннями; виробляються норми поведінки в природі, що виключає завдання їй шкоди, забруднення або руйнування;

– як безпосередня взаємодія особистості з навколишнім природним світом, у результаті якого здійснюється: а) надбання власного досвіду, що виникає при колективному або індивідуальному вирішенні різноманітних еколого-орієнтованих теоретичних, практичних, наукових, творчих завдань; б) розвиток особистісного (суб'єктивного) ставлення до довкілля;

– як комунікативна взаємодія індивіда зі світом природи, внаслідок якої набувається особистий досвід безпосереднього переживання єдності (спільності та відмінності) з природним об'єктом на рівні емоційної й особистісної взаємодії з ним [3].

Як свідчить міжнародний досвід, неформальна екологічна освіта через громадські організації може відігравати значну роль у формуванні екологічної культури нації завдяки оперативному, ефективному та максимально широкому розповсюдженню інформації, дає можливість швидко формувати громадську думку та пропагувати альтернативні, найбільш раціональні, екологічно чисті методи природокористування [12].

Серед різних видів громадських екологічних організацій, які нині існують в Україні, є організації місцевої дії, покликані вирішувати нагальні проблеми громади; переваги їх роботи проявляються в конкретних результатах, що важливо для місцевого населення [1].

Реалізація неформальної екологічної освіти в діяльності громадських організацій розглядається нами через їх спільну практику із закладами освіти у створенні екологізації культурно-освітнього простору молоді, організації екологічної волонтерської діяльності, екологічного просвітництва та туризму, що надалі спонукатиме молодих людей до еколого-орієнтованої діяльності (рис.1).

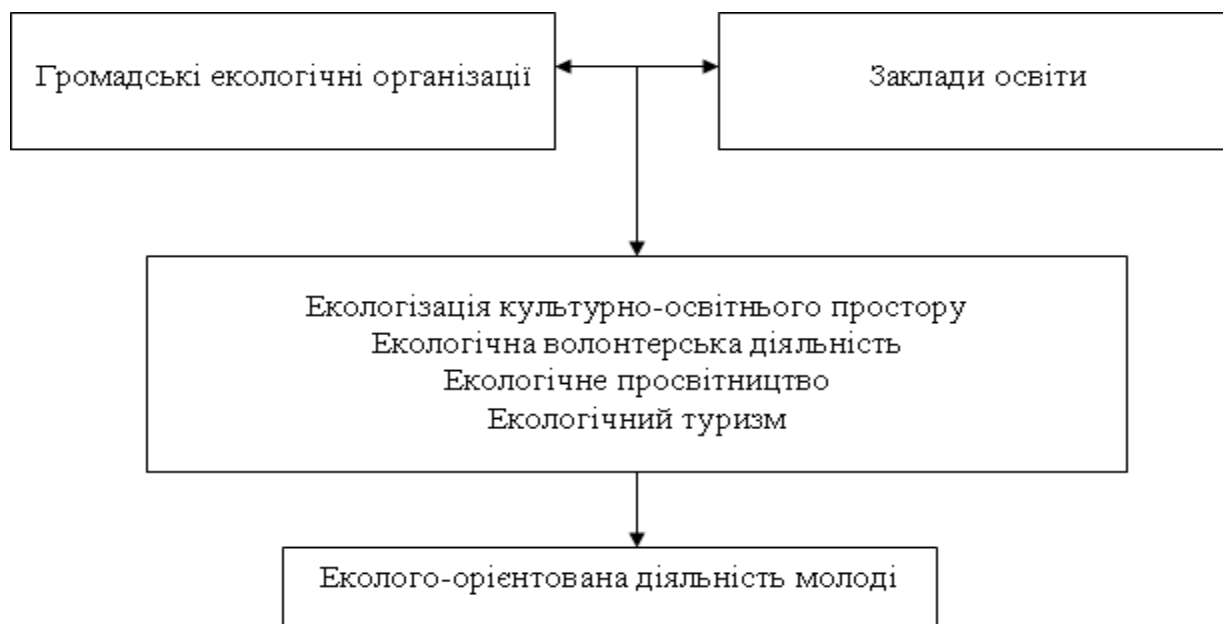

Рис. 1. Схема реалізації неформальної екологічної освіти молоді в діяльності громадських організацій

Екологізація культурно-освітнього простору. Н. Пустовіт розглядає екологізацію освітнього простору як систему заходів, спрямованих на забезпечення пріоритетності екологічних ідей і цінностей у процесі формування особистості [11]. В. Мелаш, А. Варениченко вказують, що метою екологізації культурно-освітнього простору є формування екологічної свідомості, екологічного мислення, екологічної культури в процесі соціалізації особистості через культуру, навчання, виховання, самоосвіту, а також досвід життєдіяльності [8].

Громадські об'єднання можуть ефективно здійснювати екологізацію культурно-освітнього простору молоді шляхом організації навчальних курсів, тренінгів, майстерень за індивідуально-творчими потребами із включенням в освітню програму екологічного компоненту, що дозволить формувати еколого-орієнтовану свідомість і діяльність.

Досвід роботи громадської організації «Кременецька екологічна ліга» свідчить, що успішними освітніми заходами є такі: художня екомайстерня, екологічна фотوماйстерня, тренінг «Екологічна освіта громадськості» та навчальний курс «Комп'ютерна грамотність».

Освітня програма художньої екомайстерні, поряд із основними завданнями (вивчення особливостей сучасної української ілюстрації, оволодіння техніками малювання, розвиток творчого потенціалу і креативного мислення), спрямована також на знайомство із фондами краєзнавчого музею, об'єктами національного природного парку та ботанічного саду. В учасників навчального курсу формується морально-етичне ставлення до природного навколишнього середовища, поглиблюються і розширюються знання еволюційного, узагальнюючого характеру.

Під час роботи екологічної фотوماйстерні молодь ознайомлюють із принципами фотографування та особливостями творчої роботи, навчають основам композиції та постановки кадру. Практичні завдання для учасників майстерні передбачають створення фотографії з урахуванням правил композиції та вибору сюжетного центру з-поміж об'єктів рослинного або тваринного світу. Місцем проведення таких занять є територія ботанічного саду і національного природного парку, що дозволяє формувати суб'єктивне ставлення до довкілля, вчить спостерігати та співпереживати всьому, що стосується навколишнього середовища.

Освітня програма навчального курсу «Комп'ютерна грамотність» спрямована на знайомство з основними засадами інформаційних процесів, прикладного програмного забезпечення та його використання у професійній діяльності. Практичним завданням для учасників є створення власного аматорського фільму на певну тематику, що передбачає окреслення екологічних проблем регіону, підбір фото- й аудіооб'єктів для створення власного відеофільму. Такі види роботи сприяють взаємодії особистості із природою, акцентуючи увагу на природозбереженні конкретної місцевості.

Актуальні тренінгові заняття під назвою «Екологічна освіта громадськості» дозволяють отримати необхідні знання та сформувати відповідні навички із питань енергетичної ефективності, професійної діяльності й охорони навколишнього середовища. Висвітлення елементів екологічної культури посилює мотивацію до природоохоронної відповідальності. Учасники тренінгових занять вчать правильно застосовувати екологічно безпечні

технології та ефективно використовувати чи утилізувати залишки побутових відходів, ще й отримуючи від цього прибуток.

Волонтерська діяльність. Системна робота громадських організацій зазвичай спрямована на формування еколого-орієнтованої поведінки молоді шляхом розвитку у них системи активної волонтерської дійсності та мотивації до неї. Така робота регламентується Законом України «Про волонтерську діяльність» і характеризується як добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, одним із напрямків якої є проведення заходів, пов'язаних із охороною навколишнього природного середовища та збереженням культурної спадщини. Волонтерська допомога визначається як робота та послуга, що ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, безкорисливості, неприбутковості.

Для формування соціально-психологічної готовності молоді до такого виду діяльності та подальшої самостійної активності можна ефективно використати програму тренінгу, яку рекомендує А. Львовичкіна [5]. На першому етапі в учасників заходу відбувається формування мотивації до діяльності, тоді як на другому етапі вони приймають рішення про долучення до волонтерства як до безкорисливої діяльності для блага суспільства і довкілля.

Учасниками екологічної волонтерської діяльності можуть бути учні, студенти та дорослі. Природоохоронна громадська організація Нідерландів у своїй роботі виокремлює кілька груп учасників [9]:

- волонтери основного складу – це активні члени громадської організації, які беруть участь у різноманітних екологічних акціях, що реалізуються на місцевому рівні, та проходять підготовку відповідно до напрямку їхньої діяльності;
- активісти підтримки – особи, яких залучають у екстрених випадках і які не потребують спеціальної підготовки для виконання поставлених завдань;
- професіонали підтримки – це спеціалісти з окремих галузей, які добровільно надають експертні консультації або оцінку, функціонують на дорадчій основі, розробляють соціальні кампанії;
- працівники без оплати – це люди, які не отримують матеріальної винагороди, які свідомо вирішили для себе залишатись без оплачуваної роботи та жити за рахунок соціальних виплат.

Студентська молодь найчастіше долучається до роботи екологічних організацій, увійшовши до груп «активісти підтримки» та «працівники без оплати».

Важливим завданням керівників громадських екологічних організацій, педагогів і волонтерів, які мають певний практичний досвід, є залучення молоді до волонтерської екологічної діяльності, враховуючи її вік та психологічну готовність.

Екологічне просвітництво. Еколого-просвітницька робота з молоддю є одним із напрямків роботи громадських екологічних організацій. Учені визначають «екологічне просвітництво» як діяльність, спрямовану на поширення концепції охорони природи, екологічних знань серед населення, вироблення у громадян цінностей з метою пробудження в них здатності та прагнення до розуміння, оцінки взаємин людини та навколишнього середовища [10].

Еколого-просвітницька діяльність передбачає:

- підготовку інформаційних і методичних матеріалів за напрямками роботи громадських екологічних організацій;

- створення екологічних інформаційно-просвітницьких роликів, аудіо- та відеоматеріалів;

- розміщення соціально-рекламної продукції природоохоронного спрямування.

Варто зазначити, що Інтернет-простір досить ефективно використовується для розповсюдження екологічних інформаційно-просвітницьких матеріалів. Наприклад, залучення молоді до поширення повідомлень у екологічних блогах-платформах, групах екологічних громадських організацій у соціальних мережах є оперативним і дієвим способом донесення інформації до громадськості, що полегшує реалізацію еколого-просвітницької діяльності.

Як свідчить досвід роботи громадських екологічних організацій, найбільший вплив на цільову студентську аудиторію має технологія «рівний-рівному», за якою і працює більшість волонтерів. У роботах Г. Тарасюк та Г. Найдьонові описано використання цієї методики у формуванні екологічної компетентності молоді. Вона передбачає поширення однолітками через просвітницьку роботу інформації та моделей культури екологічної поведінки, що сприяють мінімізації негативних наслідків власного впливу на довкілля.

Екологічний туризм. Однією із найбільш вдалих форм гармонійного співіснування людини і природи у процесі еколого-освітньої роботи з молоддю є екотуризм. Серед основних цілей цього виду діяльності є підвищення культури взаємовідносин людини з природою, вироблення етичних норм поведінки в природному середовищі, виховання почуття особистої відповідальності за долю довкілля та її окремих елементів, а також відновлення духовних і фізичних сил людини, забезпечення повноцінного відпочинку в умовах природного середовища [12].

Екотуризм має ґрунтуватись на таких концептуальних положеннях:

- мінімізація негативного впливу на природне середовище та його компоненти;

- гармонійне співіснування людини, довкілля і рекреаційної інфраструктури;

- відвідування рекреаційних природно-заповідних територій та об'єктів;

- науково-пізнавальне освоєння біотичного, ландшафтного, пейзажного різноманіття і гуманістичного ресурсного потенціалу рекреаційних територій;

- соціальна сумісність (злагода) з місцевою мораллю, звичками та традиціями населення, територіальними громадами й органами їх самоврядування;

- спрямованість на економічні вигоди і переваги у регіональному розвитку природних територій;

- гарантування збереження природних та історико-культурних ресурсів, рекреаційних ландшафтів [2].

Ефективність екологічного туризму найвища на місцевому та регіональному рівнях і є одним із важливих аспектів здійснення екологічного виховання. Знайомство студентів із унікальними природними та історико-культурними ресурсами регіону як елементами цілісної системи в межах певних локацій відбувається, зокрема, на території національних природних парків. На цих теренах для екотуристів пропонуються рекомендації щодо поведінки під час прогулянки на маршрутах, щоб звести до мінімуму вплив на довкілля. Зокрема, їм дозволяється проводити спостереження над явищами природи, попереджувати всі можливі негативні чинники впливу на навколишнє середовище,

фотографувати рідкісні рослини чи тварини, відпочивати сім'єю у спеціально обладнаних місцях, проводити екологічні акції з метою збереження біорізноманіття, викидати сміття тільки в смітники, користуватися туалетом у спеціально відведеному місці, залишати автотранспорт на обладнаних стоянках біля входу на маршрут.

Відтак можна зазначити, що неформальна екологічна освіта молоді, яка здійснюється через діяльність громадських організацій, характеризується зростанням активності, взаємодією з освітніми закладами, тісною співпрацею із природоохоронними організаціями, орієнтацією на розв'язання регіональних і глобальних екологічних проблем. Спільна практика екоорганізацій та закладів освіти в екологізації культурно-освітнього простору, організації екологічного волонтерства, просвітництва, туризму є ефективною моделлю формування еколого-орієнтованої діяльності молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусевич А. Неурядові екологічні організації в Україні: проблеми становлення та розвитку [Електронний ресурс] / А. Андрусевич. – Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n41texts/andrusevych.htm>. (дата звернення 3.04.2018).
2. Гоцул Л. Ф. Екологічний калейдоскоп : навчальний посібник / Гоцул Л. Ф., Киселюк М. П., Тимчук Я. Я. та ін. – Івано-Франківськ : Друкарка, 2017. – 82 с.
3. Душечкіна Н. Критерії сформованості екологічного світогляду студентів-економістів / Н. Душечкіна. – Зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Вип. 2. – 2015. – С. 128-136.
4. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (дата звернення 3.04.2018).
5. Львовочкіна А. М. Моделювання розвитку екологічної культури студентської молоді / А. М. Львовочкіна // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки.-2014. – Вип. 2.13 (109). – С. 127-131.
6. Львовочкіна А. М. Екологічна психологія у постчорнобильську епоху : навч. посібник / А. М. Львовочкіна. – Київ, 2003. – 120 с.
7. Макарова Н. С. Економіка природокористування / Н. С. Макарова, Л. Д. Гармідер, Л. В. Михальчук. – К. : Центр навч. л-ри, 2007. – 322 с.
8. Мелаш В. Концептуальні підходи екологізації культурно-освітнього простору майбутніх педагогів / В. Мелаш, А. Варениченко // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. УДПУ ім. Павла Тичини. – 2014. – Випуск 10. – Частина 1. – С. 83-87.
9. Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посібник / За ред. Т. Л. Лях; авт. кол. : З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. – К. : Версо-04, 2012. – 288 с.
10. Природоохранительное просвещение / К. П. Митрюшкин, Л. К. Шапошников, О. Г. Коровкина и др. – М. : Знание, 1980. – 175 с.
11. Пустовіт Г. П. Європейський досвід неформальної екологічної освіти / Г. П. Пустовіт // Біологія і хімія в школі. – 2000. – № 2. – С. 28-31.

12. Шматків А. С. Сучасний екотуризм: основні концепції, напрями і форми [Електронний ресурс] / А. С. Шматків, О. І. Арсеньєва. – Режим доступу : URL http://www.infotour.in.ua/kuskov_ecotourism.htm (дата звернення 3.04.2018).

olja_dykh@ukr.net

Рецензент: д. н., проф. Анджей Шмит